

Synen på kunskap är skolans största problem

Svenska Dagbladet den 20 augusti 2017

Den kunskapssyn som i dag dominerar den svenska skolan har en avgörande, men ofta förbisedd, betydelse för de sjunkande skolresultaten och läraryrkets sjunkande status. Centralt är antagandet att kunskap inte kan läras ut av en lärare och att eleven därför själv måste tillägna sig kunskapen genom eget sökande. Skolarbetet, som styrs av läroplanerna, präglas också av idén att det inte finns några egentliga sanningar, bara partsinlagor.

Listan på förklaringar till problemen i den svenska skolan kan göras mycket lång. Såväl debatten som forskningen är i regel fixerad vid enskildheter, vilket gör att lösningsförslagen tenderar att skjuta in sig på detaljer. Ett antal enskilda förklaringar har framförts: kommunaliseringen av huvudmannskapet, det fria skolvalet, invandringen, de vinstdrivande aktörerna, och så vidare. Vi menar att detta är fel väg att gå. För att lösa den svenska skolans problem krävs en insikt om att skolan lider av systemfel och att detta endast kan lösas med hjälp av nya infallsvinklar och ett helhetsgrepp.

Reformvågen med början på 50-talet ledde till att flera hundra år av beprövad erfarenhet kom att ignoreras av pedagoger och skolpolitik. Sedan dess har vi samlat erfarenhet av metoder som visat sig inte hålla måttet. Med andra ord har vi lärt oss att de idéer som är styrande i dagens skola och pedagogik inte fungerar.

Den största boven i dramat är synen på kunskap, som krupit in i snart sagt varje skrymsle och vrå i skolan. När kunskap ses som i första hand något subjektivt som uppstår som ett resultat av elevens egna sökande blir det logiskt att vara emot betyg. Betygsättning förutsätter att kunskaper kan mätas, men för att kunna mäta krävs att man ser kunskap som systematiskt framtagna och kontrollerade fakta, vilket går stick i stäv mot den kunskapssyn som genomsyrar läroplanerna. I denna tankevärld är det logiskt att se processen och inte resultatet som det väsentliga.

Dagens kunskapssyn har medfört att det i läroplanen inte slås fast att ett visst ämne har en kärna som eleverna förväntas lära sig. Detta trots att vi vet att dessa kunskaper krävs för att komma vidare i inläringen och för att utveckla den kreativitet som alla säger sig eftersträva. Vi vet dessutom att elevcentrerat kunskapssökande, utan att eleven har tillägnat sig grundläggande färdigheter, blir ineffektivt för att nå förmåga till analys. Med dåliga kognitiva verktyg kan man arbeta hårt i skolan och ändå lämna den med svaga kunskaper.

En viktig insikt från forskningen är dessutom att osäkerhet om vad som förväntas och vad målet är med undervisningen är en stark stressfaktor. Något som drabbar barn som kommer från socioekonomisk svaga hem med lågt utbildningsintresse, jämfört med barn från hem med insikt om betydelsen av kunskap. Här pekar biologins grundinsikter på att vi tänker fel när vi tillåter den konstruktivistiska kunskapssynen att dominera i klassrummet. Att elever inte far väl under en sådan osäkerhet är sannolikt en del av förklaringen till att elevers psykiska ohälsa ökar.

Inte heller lärarutbildningen har förskonats från konstruktivismen. Svenska elevers läsförståelse faller liksom abstrakt tänkande, vilket är kopplat till den svaga strukturen i läsundervisningen. Den tidigare utbildningen av lågstadiets lärare med stort fokus på läsfärdighet har tagits bort och en stor del av dagens lärare saknar de grundläggande insikter som behövs för att lära alla barn att läsa.

Lärarkyrkans status har under lång tid sjunkit. Delvis har det att göra med en sjunkande relativlön, men den nedgången upphörde i början av 1990-talet. Den fundamentala förklaringen till lärarkyrkans sjunkande status är den kunskapssyn som läroplanerna ger uttryck för och som präglar verksamheten. I den gällande läroplanen bejakas att eleven ska leda sin egen inläring. Det paradoxala med detta är att det ändå är lärarens fel om eleven misslyckas i studierna. Den konstruktivistiska kunskapssynen erbjuder också en ursäkt för eleven att undvika analytiskt krävande områden. Denna kunskapssyn är förödande för lärarens auktoritet och legitimitet att bedöma elevprestationer.

Vad kan göras för att återskapa en svensk skola av högsta internationella klass?

Det finns ingen *quick fix* för skolans problem. Detta fick utbildningsminister Gustav Fridolin erfara efter att han 2014 stack ut hakan i en debattartikel med rubriken "Så räddar vi skolan på 100 första dagarna". Och problemen kan inte skyllas på att skolan totalt sett får för lite resurser. Sverige spenderar 7,5 procent av BNP på grundskolan, vilket är klart över OECD-snittet och den genomsnittliga klasstorleken är 18, att jämföras med 21 i OECD.

I boken "Kunskapssynen och pedagogiken – varför skolan slutade leverera och hur det kan åtgärdas" föreslår vi hur utvecklingen kan vändas. Vi måste acceptera att effektivt lärande förutsätter en instruerande lärare med förväntningar på eleven. Undervisningen behöver struktureras inom ramen för traditionella ämnen där nästa inlärningssteg bygger på vad eleverna tidigare lärt sig. Detta är inte bara det bästa sättet att utveckla elevernas kreativitet utan gör också att uppnådda resultat kan mätas på ett rättvisande sätt, vilket är ett nödvändigt villkor för att konkurrens och skolval ska ge positiva effekter. Undervisning av denna typ visar sig dessutom vara mest till hjälp för elever från socialt utsatta miljöer.

Om läroplanerna tydligare definierade vad eleverna bör lära sig skulle skolresultaten höjas, och vi ser då goda möjligheter att svenska elever återigen når resultat i nivå med de allra bästa länderna.

Inger Enkvist, professor emerita i spanska vid Lunds universitet

Magnus Henrekson, professor i nationalekonomi, Institutet för Näringslivsforskning

Martin Ingvar, professor i integrativ medicin, Karolinska Institutet

Ingrid Wållgren, doktorand i idé- och lärdoms historia, Lunds universitet